

(Əvvəlki nömrəni sayımızda)

- Sabir bəy, söhbətimiz bayaqdan üç prinsip üzərində gedir: cəmiyyətdə ruh, ölüm. Bildiyimiz kimi, cəmiyyətdə belə bir fikir var ki, xalq sevdiyi adama ya kürsüdə, ya da dar ağacında görmək istəyir. Şairlər də xalqın içərisində olan, onun dərdləri ilə yaşayan çox həssas insanlardır. Necə bilirsiniz, şair xalqın sözünü demək üçün kürsüdə olmalıdır, yoxsa dar ağacında?

- Bizim cəmiyyətimiz çox təəssüf ki, ziyalıdan həm çox şey umur, həm də onu qəbul etmək istəmir. Ziyalı millətin beynidir, hərəkətverici mühərrikdir, irəli aparan qüvvəsidir. Amma fikir verəndə görürük ki, 1988-ci ildən bəri ən çox döyülən ziyalıdır. Qarağuruhi idarə etmək asandır. Kütlə psixologiyası çox mürəkkəb bir işdir. Heç nəyi kütlənin ümidinə qoymaq olmaz. O dövrdə kütləni istədikləri kimi idarə etmək üçün ilk növbədə ziyalıları "vururdular". Bilirdilər ki, ziyalıları həqiqəti deyəcəklər. Tarixi, zamani, fəlsəfəni bilməyən insanları hara istəyirsən yönəlt, sonra da onun kölgəsini bütün millətin üstünə sal. Elə bu prinsipləndən istifadə edib 20 yanvar qırğını törətdilər. Ziyalıları həmişə sıxışdırılırlar. Əvvəla, Azərbaycanda ziyalı təbəqəsi son 100 ildə yaranmağa başlayıb. Onun da bir hissəsi Sovet dövrünə düşüb. Bu səbəbdən yetişən ziyalıların da bir tərəfi ictimaiyyətdə. Çünki milli düşüncənin inkişafına imkan verməyiblər. Az-çox ortada olaş ziyalıya da bu cür təzyiqlər olanda, onda cəmiyyət çox pis vəziyyətə düşür. Ziyalının

- Yanlış təsəvvürdür ki, ziyalı, şair kasıb yaşamaqlıdır. Sovet dövründə kasıb aləddən çıxmağın fəxr olması ənənəsi var idi. Mənim özüm də kasıb aləddən çıxmışam. Amma mən bununla heç fəxr də eləmirəm. Sadəcə olaraq, keçdiyim ömrü yolun mürəkkəbliyini göstərmək üçün bəzən bunu dilə gətirirəm. Onu da deyim ki, atamın alın təri ilə Yarıdımın ən ucqar kəndində tikib qurduğu o balaca koma iqamətgahları

almışam. Mehriban ölmənin zəhməti, alınımın təri ilə qazandığım pula aldığım geyimlər, Universitetdə ən zəngin aləddən gələn tələbələrə seçilməmişəm. Heç çoxları bilirdi ki, mən bahalı paltarı necə əldə edirəm. Gənc yaşından da "Ədəbiyyat və İncəsənət" qəzetində işləmişəm. Televiziyalardakı çıxışlarıma, qəzetlərdə yazdığım yazılara qəvə qəvə qəvə aldığım pulların qəbzələri hələ də saxlayıram. Aldığım 50-100 manat

- Sizin üzünüzdə hərniçun yox, mülayim, sakit təbiiyyət isən görürük. Amma şəhərlərdə, bir üsyançı, sərtlik, barışmazlıq var. Elə Sovet dövründə yazılmış, "Sağ ol, ana dilim" şəiri bir üsyançısı. Sabir Rüstəmxanlı'nın sakit təbiiyyətli ilə şəhərlərdə olan bu üsyançılıq arasındakı fərqi necə başa düşək?

- Mənim indiki sakit təbiiyyətim yaşla bağlıdır. Cavanlıqda isə çox çilgin, işə-səpa yətməyən, iki daş arasında sözünü deyən adam olmuşam. Orta məktəbdə həkimlik təhsilini davam etdirirdim. Bu müəllimlərim bilib, üzümə yurmayırlar. Çox sonralar bu barədə eşitdim. "Ədəbiyyat və İncəsənət" qəzetindəndən keçən məqalələrimə görə qovulmuşam. "Yazıçı" nəşriyyatında işləyəndə nə qədər qəzəblənmişəm, nə qədər qəzəblənmişəm. Bir dəfə rəhmətlik Xəlil Rza Ulutürk dedim ki, get evində nə qədər sandıq ədəbiyyatı varsa, gətir, çap etdirəcəyəm. 1985-87-ci illərdə bütün yazıları, şairlərə dedim ki, indiyə qədər çap edə bilmədiyiniz hansı əsərlərinizi varsa, gətirin. Sonra məlum oldu ki, M.S.Ordubadın erməni-türk məsələsinə həssas olummuş "Qanlı sənələr" əsərindən başqa heç nə yox idi. İsa Muğanın "İdeal" əsərini Mərkəzi Komitədən geri qaytarmışdılar, bir bəhanə ilə onu da çap etdirdim. Onlarla cavanların heç üzünə belə qəzəblənmişəm, sənətləri olan kitablarını da qəzəblənmişəm. 1978-ci ildə Konstitusiyaya dil məsələsi salındı və kəskin çıxışlar mən etmişəm. Məsələn, 1988-ci illərdə o qədər üsyançı çıxışlar edən Sabir Rüstəmxanlı kim deyirdi ki, sakit təbiiyyətli? Təbii ki, zaman keçdikcə yaş özünü deyir, hadisələrə münasibət də dəyişir, insan bir növ sakitləşir. Amma bu zahiri sakitlikdir. İçimdəki o üsyançılıq, sərtlik, çilginlik yəne var. Sadəcə, hiss edərsən ki, hər şey bizim və ya Azərbaycanın istəyi ilə həll olunur. Dünya gedən prosesləri yaxından izlədikdə məcbur olursan ki, bəzi məsələlərə daha təmkinli yanaşasan.

- Sabir bəy, ana dilimizin qorunması üçün dediniz ki, hələ 1978-ci ildən mübarizə aparırınsız. Bu gün həm televiziya aparıcıları, gedən verilişlər, həm də qəzetlər dilimizin xəbərinə nə oyunlar aparır, yaqın xəbəriniz var. Dilimiz yad sözlərlə dolub. Hələ bu yad sözlərə vəsiqə də vermək istəyirlər. Mükündürsə deyir, dilimizin qorunması üçün nə etmək lazımdır?

- Bu da siyasətin bir parçasıdır. Çox təəssüflərlə olsun ki, siyasət hadisələr vaxtını o qədər alır ki, mədəni, mənəvi həyatımızda baş verən prosesləri bütünlüklə izləyə bilmirik. Mən hələ Sovet dövründə, gənc yaşlarımdan dilimizlə bağlı qağıqların içindəyəm. Bakıda restoranlarda dilə bağlı çox davalalar düşmüşəm. Bir də kreditli televizor almaq istəyəndə məcbur edirdilər ki, kağız rus dilində doldurdu. Həftələrə yazı itirdim və axırda onun məcbur edib dedim ki, kağız Azərbaycan dilində doldurulsun.

Bu günkü gənclərdə dilimizə bağlı məsələlər, çox təəssüf ki, bu müqavimət, mübarizəni görmürəm. Vaxtı ilə işlədiyim "Yazıçı" nəşriyyatının indiki ünvanı Nəvəz döngəsi 1-dir. Amma o vaxtlar Kumyans küçəsi oldu. Mən "Yazıçı" nəşriyyatına direktor təyin olunduğundan sonra, bir gecə, də, heç kəsə demədən, özüm o "Kumyans" yazılan lövhələri yığırdırdım. Səhəri gün "Nəvəz küçəsi" yazılmış lövhələri sifariş edib divarlara vurdurdum. Sonra da Bakı şəhər sovetinə məktub yazdım ki, Nəşriyyatın fasadı "Nəvəz" meydanına baxdığına görə küçə belə adlandırılmalıdır. Bir partizanlıqda küçənin adını beləcə dəyişdim. Elə indi də dilimizin qorunmasında hərdən partizanlıq etmək lazımdır. Bir "Dil" qurumunu yaratmışıq Türkiyədəki "Dil" qurumları ilə əlaqələrimiz var. Təəssüf ki, ictimai işlər qurumu inkişaf etdirməyə imkan vermir. Həm DAK-da, həm partiya, həm də Milli Məclisə işlər çoxdur. Dil məsələsinə, varlığıdır, bəli, bu gün dilimiz dəhşətli dərəcədə zibillənib. Dilimizi zibilləyənlərdən biri, dilimizin korrupsiyasına ən günahkar olan yerə Milli Məclisdir.

(Arı sabahki sayımızda)

Elçin MƏMMƏDOV

Şair kürsüdə, yoxsa dar ağacında olmalıdır?

Sabir Rüstəmxanlı: "Lakin çox sonralar bilmişəm ki, geyinməyə ayaqqabım olmadığına görə olimpiadaya gedə bilməmişəm"

heç nəyə ehtiyacı olmamalıdır. Mali-mülki, sərbəst yaşamaq, söz demək hüququ olmalıdır ki, millət üçün gecə gündüz yana bilsin. Ziyalı xalqı yolunda mücahid olmalı, millət yolunda canından keçməyə hazır olmalıdır. Bir vaxtlar bizim sözüümüz lazım idi. 1988-ci il hərəkətinə xalq hər adama inanırdı, bizi dinliyirdilər, eşirdiyirlər. Amma indi deyirlər ki, Sabir Rüstəmxanlı yeni partiya yaradır, yeni siyasətlə məşğul olur, qoş gedib yarıdıcılıqla məşğul olsun. Amma mənə elə gəlir ki, əksinə, Azərbaycan taleyini düşən ziyalıların siyasətə qayıtmaq vaxtıdır. O adamlar siyasi proseslərdəki təsadüfi adamları təmsil etməlidirlər. Ağıllı ziyalıları siyasətə qarışmayan da təsadüfi adamlar hakimiyyət başına keçirlər. Bilirsiniz, kütlə belədir. Onlar ziyalının ağılından, sözündən, kitabından istifadə edir, sonra da o kitabı qoyur ayağına altına və bir boy yüksəlir. Yüksələndən sonra isə onu o mərtəbəyə yüksəldən insanı sayır. Bəzən mənim özüm, özəri də bilmədən kitablarımdan sitat gətirirlər. Mən bütün bu prosesləri keçmişəm. Bütün fəaliyyətim xalqın gözü qarşısında baş verib. Gizlin heç nəyim yoxdur. Heç vaxt hər nəsi bəhanə ilə mübarizədən qaçmamışam, bacardığı qədər xalqın arasında, meydanlarda olmuşam. Əgər bir gün millət bu sevgidən məni dar ağacında görmək istəyirsə, buna da hazıram.

- Tarixən şairlərin çoxu aclıq, səfəltə içərisində yaşayıblar. Məhəmməd Füzuli çox kasıb olub, Məhəmməd Hədi şairlərin satmağa məcbur olub, M.Ə.Sabir sabun bəşirib və s. Ancaq buna baxmayaraq böyük, dəir əsərlər yaradıblar. Siz necə bilirsiniz, şair əl olmalıdır ki, ilhamı gəlir nəse yara da bilsin, yoxsa onun nəse yaratmağı üçün hertərəfli təminat olmalıdır?

dan daha qiymətli. Atamın orada axıtdığı alın təri heç bir saraya, villaya dəyişməz. Bununla belə, fikirleşirəm ki, mən bu potensialımla başqa bir mühitə yaşayaşam daha varlı, daha zəngin həyat qura bilirdim. Uzun illər adı bir yazı makinasının həsrətinə çəkmışik. Sonralar isə fikirleşirdi ki, kağız bilgisayarımla olaydı. Kənd yerlərində xarici dil, musiqi müəllimləri olmayıb. Halbuki bu sahələr üzrə nə qədər qabiliyyəti uşaqlar yetişə bilirdi.

Bu baxımdan ziyalının normal şəraiti olmalıdır. Bu saat mənim 15 cildlik kitabım 3 ildir yığılıb, bilgisayarda səhifələnib, ancaq sap ələməyə maddi imkanım yoxdur. O kitabları istərdim bu gün çap olunsun, sabah onların mənası olmayacaqdı.

...

Mən bu gün necə yaşayırsam, heç kəsə hesabət verməli deyiləm. Hər halda hələrin və hərniçunla yaşamıram. Amma kifayət qədər zəngin yaşamağa haqqı olan bir adamam. Çünki çox kasıb bir ailədə yaşamışam. C.Cabbarlı demiş, həyatın bütün təpiklərinin altından, çamurlarından çıxıb gəlmişəm. Bakıya gələndə pəncəyim də olmayıb, bir köynəkə lola düşmüşəm. Orta məktəbdə savadımı, biliyyəmi görə ümumitəfəq olimpiadasına getmək hüququ qazanmışam. O vaxtlar atam qoymadı ki, uzaq yere sənə tik buraxa bilməyər. Lakin çox sonralar bilmişəm ki, geyinməyə ayaqqabım olmadığına görə olimpiadaya gedə bilməmişəm. 20 yaşında olarkən dostlarımdan gedək şəkil çəkdirək, lakin cibimdə cəmi 20 qeyim olduğuna görə getməmişəm. Universitetin 1-ci kursundan 5-ci kursuna qədər, gah günün 1-ci yarısı işləyib, 2-ci yarısını oxumuşam, gah da günün 1-ci yarısı oxuyub, əşxamlar qoruyulmuş. "Azərbaycan" da yuxdaşların fəhlə, yeni kitab dağıyan işləmişəm. Bununla da özümə pal-pal-

pullar o vaxt çox böyük pullar idi və onları gözümün nuru ilə qazanmışım. Kinostudiyada, televiziya işləmişəm.

Bir sözle pul qazanmağın üçün işləmədiyim yer qalmayıb. Mən indiki həyatımı bu əzablardan keçə-keçə qurmuşam. Ona görə də mənə həmin dəyən kəsə görə bir az vicdan olsun. Bu gün böyük bir ailənin başçısıyam və heç də həmin həyat yaşamıram. Nəzərə almaq lazımdır ki, artıq 62 yaşım keçib. 20 yaşından bu yana həssas əziyyətləri gəldiyimi mənə tanıyanlar yaxşı bilir. Bakının elə bir guşəsi yoxdur ki, orada kirayəni yaşamayım. Bayıl, 8-ci km, Əhmədli, İçəri şəhər və s. hamısında yaşamışam və ona görə də Bakını çoxlarındən yaxşı tanıyıram. Bunları bilməyənlərin mənə hərniçun da itiham etməsi, təbli ki, asandır. O çətinliklər, hansı duyğuların əlindən alıb, hansı çürüməyə dəş basıb, evimdə, ailədə hansı münasibətlər yaradıb, mənə nə qədər qınaqlara tuş gətiribse, bunları mən və mənə yaxından tanıyanlar yaxşı bilir.

Burada ki təzədi fikir verir: adın, sanın ölkəni bürüyə, amma gər özün hansı çətinlikləri yaşayırsan. Bu baxımdan, bu gün nəyim varsa, onlar mənim halat haqqımdır. Nazir də olmuşam, başqa işlərdə də işləmişəm, amma heç vaxt evimə haram tikə gəlməyib. Onlarla, yüzlərlə insana el tutmuşam, amma mənə lazım olanda kimsə kömək etməyib. Ona görə də heç kəsə yəndə gözükgəli deyiləm və ölkədə də başçı uca gəzirəm. Amma istəməyə indiki gənc ədəbiyyatçılar mənim keçdiyim yolu keçsin. Ziyalı deyilən insan nə qədər dövletdən az asılı olsa, nə qədər təmənətili olsa, onun Allahın verdiyi istedadı varsa, onda o həmin istedadı xalqa daha çox sərf edəcəkdir.